

Антон Богдалов, Ирина Пуля, Марія Срібна, Олександр Лук'янов, Аліна Романік (м. Київ)

Головні акценти виставки «Історії з війни» Національного музею історії України

У статті висвітлюється історія створення виставки «Історії з війни». На підставі вивчення широкого кола джерел аналізуються нові форми та методи науково-дослідної та експозиційної роботи Національного музею історії України.

Ключові слова: *інсталяція, експонат, волонтерський рух, Донецький аеропорт, Добровольчий український корпус «Правий сектор», 95 аеромобільна бригада, батальйон «Айдар».*

Антон Богдалов, Ирина Пуля, Мария Срибна, Александр Лукьянов, Алина Романик

Главные акценты выставки «Истории из войны» Национального музея истории Украины

В статье освещается история создания выставки «Истории из войны». На основании изучения широкого круга источников анализируются новые формы и методы научно-исследовательской и экспозиционной работы Национального музея истории Украины.

Ключевые слова: *инсталляция, экспонат, волонтерское движение, Донецкий аэропорт, Добровольческий украинский корпус «Правый сектор», 95 аэромобильная бригада, батальон «Айдар».*

Anton Bogdalov, Ira Pulya, Mariya Sribna, Oleksandr Lukianov, Alina Romanik

The main emphasis exhibition “Stories of War” National museum of Ukrainian history

Consider the current situation in the country and according to the law of the Verkhovna Rada of Ukraine «About honoring the heroes of ATO and improving national-patriotic education of children and young people» from 12.05.2015, which orders to organize systematic collection and dissemination of information about the heroic deeds of soldiers-participating of ATO and volunteers, update the historical exhibitions of historical, local history museums and profile national parks with obligatory reference to information about ATO heroes, volunteers and individuals who have made a significant contribution to strengthening the defense of Ukraine, at the National museum of Ukrainian history the exhibition «Stories of the War» was created. This exhibition is extremely important today.

The exhibition is located in the middle of the installation, which actually creates hall in the hall. The walls of new hall are created of black threads, which are intertwined. Black color symbolizes the tragic events of the modern period of national history, a kind of black web in the middle of which we find ourselves today. This installation has a form close to rectangular, a lack of clear rectangular form, that is inherent in a permanent museum exhibition, is reflecting the incompleteness of current historical events and its unformed in the museum. There are black cubes in the middle of the installation. Inside of each you can find the exhibits which are associated with one or another story. Also there are text annotations near all exhibits that present stories of people who protected their country, defended their honor and dignity and fought for the independence of Ukraine.

Key words: *installation, exhibit, volunteer movement, the Donetsk airport, Ukrainian Volunteer Corps “Right Sector”, 95 airmobile brigade, battalion “Aydar”.*

Сьогодні Українська держава переживає найскладніший та найтрагічніший етап з часів проголошення незалежності. Війна трагічно втрутилась у долі всіх українців, для багатьох – востаннє.

Протягом 2014-2015 рр. в експозиції Національного музею історії України функціонували тимчасові виставки, які були присвячені окремим подіям російсько-української війни. У грудні 2014 р. створена виставка «За Україну, За її волю» присвячена бійцям Київського козацького полку ім. Т. Шевченка, а з вересня по листопад 2015 р. в рамках «Мистецького бієнале» функціонувала музейна лабораторія, в експозиції якої були представлені артефакти, пов'язані з війною на Сході України, у просторі між сходами створена інсталяція із уламків від використаних снарядів, які ніби летять у бік Луганської та Донецької областей.

Враховуючи сьогоденні події в країні та прийняття постанови Верховною Радою України «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12.05.2015 р., де прописано організувати системне збирання та поширення інформації про героїчні вчинки воїнів-учасників АТО, волонтерів та оновити експозиції історичних, історико-краєзнавчих музеїв та державних заповідників відповідних профілів, з обов'язковим представленням інформації про героїв АТО, волонтерів, громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України була створена виставка «Історії війни», яка сьогодні є надзвичайно актуальною [1].

Незважаючи на те, що в даній статті розглянуто виставку про війну на Сході України лише на прикладі одного музею, інтерес до даної тематики надзвичайно великий. Цікаві експонати зберігаються у багатьох провідних музейних закладах держави, де наукові співробітники по своїй концепції та структурі створення виставок показують хід воєнних дій та героїчні вчинки українських бійців. Зростає використання музейних фондів для написання наукових робіт.

Метою виставки було виховання дітей та молоді в дусі поваги до Українського Війська на прикладах історій конкретних людей та вшанування українських бійців героїв, волонтерів, які ціною свого здоров'я та життя боронять територіальну цілісність України.

Проблеми розвитку музейної справи в Україні постійно перебували в полі зору науковців,

які прагнули проаналізувати процес формування мережі державних музеїв, висвітлити їх роль у популяризації історії країни. Передусім слід відзначити праці: Крук О. І. [2], Солодової В. В. [3], Ковальчука Є. І. [4], Величко Т. В. [5], Маньковської Р. В. [6], Сом-Сердюкової О. М. [7]

У даних працях проаналізовано місце та роль різних музеїв у суспільно-політичному, науковому та культурному житті України. Розкрито основні напрямки їх роботи, роль громадськості у розвитку музейної справи. Розглянуто досягнення та прорахунки українського музейництва, показано роль музеїв у збереженні історико-культурної спадщини українського народу, а також запропоновано конкретні шляхи використання досвіду музейництва у формуванні сучасної музейної політики України.

Досвід організації виставок та характеристика колекцій Національного музею історії України знайшло своє відображення у працях Ковтаник Н. Г. [8, 9].

У пропонованій статті, на основі опрацювання та узагальнення фондової колекції Національного музею історії України, порівняльного вивчення наукової літератури, зроблена спроба проаналізувати нові форми та методи подачі матеріалів на виставці «Історії з війни» [10].

У більшості експозицій історичних музеїв домінує хронологічний принцип показу того чи іншого історичного періоду, який вписаний в окремий музейний простір – зал. Такий принцип розташування експозиції характерний і для Національного музею історії України. Експозиції найдавнішої історії, історії Київської Русі, періоду середньовіччя, нового та новітнього часу в музеї вже сформовані, акценти в музейних експозиціях розставлені.

Починаючи роботу над створенням виставки «Історії з війни», співробітники відділу сучасності вирішили відійти від політичної та військово-тактичної складової сьогоденної війни. Головні акценти виставки розставлені навколо людських долі.

Експозицію виставки розміщено у середині інсталяції, що фактично створює зал у залі. Стіни новоствореного залу створені з чорних ниток, які переплітаються між собою. Чорний колір створеного залу символізує трагічність подій сучасного періоду вітчизняної історії, таке собі чорне павутиння в середині кого ми опинились сьогодні. Новостворений зал має форму

наближену до прямокутної, відсутність чітких прямокутних форм, що притаманне постійним музейним експозиціям, відображає незавершеність теперішніх історичних подій та несформованість його у музейному просторі. Обійти чи оминати експозицію неможливо. Кожен відвідувач повинен пройти крізь чорне павутиння інсталяції, для того, щоб продовжити свій шлях далі. В середині інсталяції розміщені чорні куби, у верхній частині яких, між скляними полицями, розміщені експонати, пов'язані з тією чи іншою історією. Три куба, які розміщені в центральній частині, знаходяться у підвішеному стані та не мають конструкцій, що з'єднують їх з підлогою. Вони ніби зупинилися над землею. В цих конструкціях розміщені експонати пов'язані з тими, хто вже не повернеться з війни додому. Поруч з усіма конструкціями, над експонатами, присутні текстові анотації з історіями людей, які пішли захищати свою Батьківщину, відстоювати свою честь та гідність, боротись за самостійність нашої держави.

Центральним та найбільшим експонатом на виставці є прапор України. Його розміщено у центральній частині інсталяції. Синьо-жовтий стяг зшитий з двох полотен та скріплений звичайним металевим дротом бійцями 17-ого батальйону територіальної оборони Кіровоградської обл., який пізніше став частиною 57-ої мотопіхотної бригади Сухопутних військ України. Бійці бригади виконували завдання в населених пунктах: Щастя, Красноталівка, Станиця Луганська, Дебальцеве. З лютого 2015 р. бійці батальйону захищають місто Дзержинськ з напрямку Горлівки. Навесні для підтримки бойового духу бійці встановили прапор України на териконі неподалік Дзержинська. Його було чудово видно з боку Горлівки, яка перебуває під контролем терористів. Прапор був сильним подразником, тому кожен день його обстрілювали з різних видів зброї, намагаючись збити та знищити. Весь цей час українські воїни латали його і повертали на місце. Прапор з терикону не випадково займає центральне місце в експозиції виставки – він є символом незламності духу українських військових, а історія пов'язана з ним є тому підтвердженням.

Перед прапором підвішені конструкції, в яких розміщуються матеріали хлопців, які загинули на війні.

У першій конструкції розміщена історія Олександра Єрошенка. У квітні 2014 р., він став

добровольцем 2-го добровольчого батальйону Національної гвардії. У вересні 2014 р. Олександр почав служити у 95 аеромобільній бригаді, де отримав позивний «Смішний». Він був смертельно поранений 14 лютого 2015 р. під Дебальцеве прикриваючи собою пораненого побратима з добровольчого батальйону «Кривбас». В експозиції присутній лист доньки Олександра – Ані, який вона почала писати своєму татові на війну, але не встигла його відправити. Дізнавшись про загибель батька, Аня дописала лист, знаючи, що він вже не повернеться додому.

Наступна історія на виставці про 18 річного добровольця Ігоря Гольченка, який загинув у Широкіно. Коли розпочалась війна, Ігор без вагань вирішив, що піде захищати Україну. Не завадили цьому ні вмовляння мами, ні навіть те, що вона заховала його паспорт. Поїздку на фронт відтермінував тільки юний вік Ігоря (навесні 2014 р. йому було лише 17 років). 18 жовтня 2014 р., через день після свого вісімнадцятиріччя, хлопець записався до добровольчого полку «Азов». В грудні 2014 р. разом з побратимами вирушив у зону АТО. На війні він отримав позивний «Ернест», на честь свого улюбленого письменника Ернеста Хемінгуея. 14 лютого 2015 р. під час виконання бойового завдання Ігор загинув - мікроавтобус в якому він знаходився був обстріляний бойовиками. На виставці експонується військова куртка, в якій він загинув [11].

Четверта історія розповідає про загиблого Сергія Табалу, з позивним «Север». За своє коротке життя «Север» встиг зробити героїчних вчинків на декілька життів. А свого життєвого кредо дотримався до кінця: «Для мене честь померти за Україну. Прикро, що за неї я можу померти лише один раз».

Після побиття студентів восени 2013 р. Сергій приїхав з рідних Сум в Київ на Майдан і пробув на ньому до кінця лютого 2014 р. З початком війни на Сході України Сергій вирішив піти добровольцем на фронт. Приєднався до Добровольчого українського корпусу «Правий сектор» і вирушив на передову – Донецький аеропорт. У вересні 2014 р. в ближньому бою в Донецькому терміналі він отримав поранення. Був направлений в госпіталь, але пробув там недовго і одразу після лікування вирушив на фронт. На виставці представлена футболка в якій він отримав поранення. Одним з найнебезпечніших місць під час боїв за аеропорт була оглядова

вежа – вона мала стратегічне значення для наших бійців і тому ворог майже безперестанку обстрілював її з усіх видів озброєнь. 6 листопада ворожий снаряд влучив у вежу, внаслідок отримання осколкових поранень вісімнадцятирічний «Север» загинув. Одним з останніх записів в його щоденнику був такий: «...Я воюю за мою родину, за моїх друзів, за посмішку тієї, чий голос підтримує мене на цьому шляху».

Коли в країні війна, чоловіки не можуть бути осторонь, вони йдуть воювати. Наші хлопці нікого не кидають, витягують з-під обстрілів не тільки поранених, але й тіла загиблих. Серед таких героїв є доброволець з «Правого Сектору» Олександр Чуб.

«Моя мрія була, коли я їхав на фронт – воювати з батьківським благословенням. Це та розкіш, яку я не зміг собі дозволити. Але я не казав батькам, бо не хотів, щоб вони нервувалися» [12].

В Донецький аеропорт він разом з побратимами приїхав вночі, 2 жовтня 2014 р. Саме в цей період розпочалися потужні бої. Поранило Олександра на третій день, коли у сам термінал залітали снаряди. Бійці почали відступати. Стався вибух, і Олександр відчув, що щось йому пече у ногу, а потім удар, і він зрозумів, що стати вже не може. Єдине, чого боявся Чуб – це каліцтво. Тому перша думка, коли його поранили була: «нога ціла – добре, а то думав себе добивати». В його філософії смерть – це штука не страшна, а якщо ти стаєш тягарем для когось – оце зайве. Коли вантажили наших поранених бійців на БТРи то ворожі снайпера відкрили по них вогонь. Ось так вивозили наших героїв під час оголошеного перемир'я. Зараз Олександр Чуб проходить курс реабілітації в США. На виставці представлений берц Олександра, який був на ньому під час цих подій, а другий залишився в аеропорту [13].

Наступну історію ілюструє трофейний ріжок від ручного кулемета Калашникова з видряпанним написом: «ДЛЯ УКРОВ». У вересні 2014 р. терористи групи «Бетмена» та 4-го батальйону Стрелкова-Гірка зійшли на опорний пункт українських військових в районі Нікішиного. Цю атаку бійцями 11-го батальйону було успішно відбито, ворог зазнав втрат. На згадку про бій військовий даного батальйону Олександр Корнієнко забрав цей ріжок: «Якщо на ньому написано «Для укров», то «укри» і мають його використовувати». Корнієнко О. з 6 липня 2014 р. виконував бойові завдання в зоні проведення АТО. Бойовий шлях у

цей період: селище Довгеньке – м. Слов'янськ (блок-пост «З-А») – м. Дебальцеве – с. Уткіно – с. Федорівка (м. Петрівськ) – с. Нікішине – м. Артемівськ. З 8 лютого 2015 р. по 18 травня 2015 р. брав участь у другому бойовому поході до зони АТО. Бойові завдання у цей період виконував на лінії «шахта «Бутовка Донецька – позиція «Корабель» («Зеніт») – с. Опитне – с. Водяне» – примикаючі райони (с. Авдіївка, с. Піски тощо). В травні 2015 р. отримав мінно-вибухову травму та одержав сліпе вогнепальне поранення лівої підлопаточної ділянки (контузія). На поч. 2016 р. проходить військову підготовку сержантського та офіцерського складу ЗСУ.

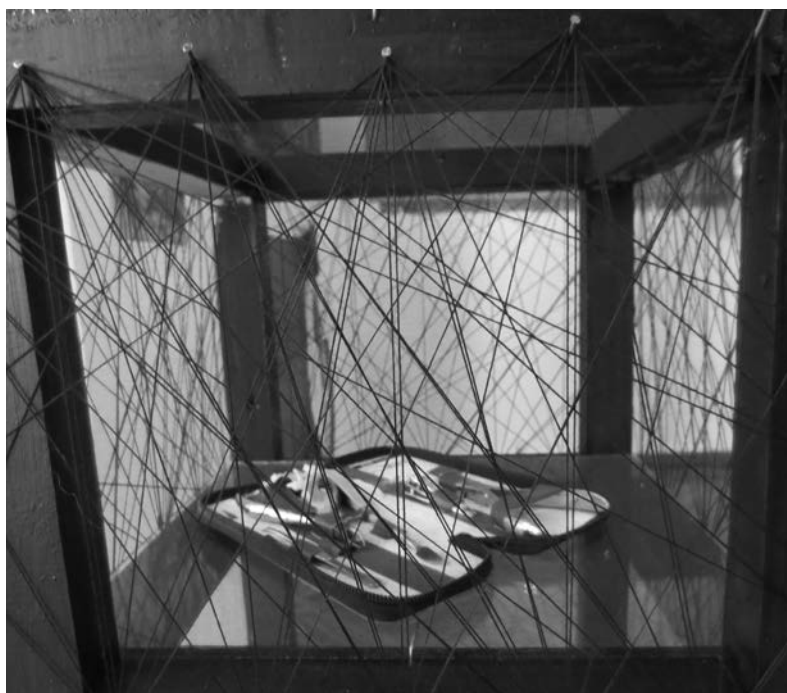
Ще одна цікава історія належить розвіднику Івану Трємбовецькому, який прийшов у АТО добровольцем. До цього працював у медіа-холдингу «1+1» на телеканалах «2+2» і «ТЕТ». Він був розвідником в розвідгрупі другого батальйону 95-ї аеромобільної бригади, а потім заступником командира розвідгрупи. В травні 2014 р., коли почалась війна, бригада поїхала брати Карачун, разом із Нацгвардією та спецназом.

«Коли поверталися назад у Добропілля після завдання, нам на зустріч вибіг маленький хлопчик і крикнув: «Слава Україні!». У нас текли сльози. Тому, що саме в такі хвилини розумієш, що ти тут не просто так, що ти тут потрібен. Нас тут чекають. Потім ми переїхали в ліс недалеко від Карачуна і прожили там пару місяців. Спочатку було дуже тяжко: води і їжі не вистачало. На добу давали літр води на людину. А тоді було дуже жарко. Із забезпеченням велика проблема, оскільки не знали яким чином постачати все необхідне» [14].

У жовтні 2014 р. батальйон Івана прибув у с. Піски. Звідси – періодичні ротації в аеропорт. По тижню-два, не більше. Іван пройшов Дебальцеве. «Із Дебальцеве виходили польовими дорогами. Як нам потім розповіли, що йшли по мінному полю, навіть не знаючи про це» [15].

На виставці представлений жетон, який Іван знайшов поблизу Донецького аеропорту, знявши із загиблого терориста.

Ми звикли говорити про захисників України у чоловічому роді, проте ми маємо ще й захисниць, жінок-бійців. Сьогодні українська жінка перестала бути просто тилом для свого чоловіка, який воює на Сході України. Залишаючи вдома дітей, вона теж їде на війну – захищати країну і рятувати своїх побратимів. Серед таких рятувальниць є медик з батальйону «Айдар» – Ірина з по-



живним «Дама». Її життя назавжди змінилось в кінці липня 2014 р. коли під смт. Герогіївкою (Луганська обл.) загинув її друг – медик з батальйону «Айдар». Після його похорону вона приймає рішення вступити в «Айдар», хоча медичної освіти не мала. По факту в батальйоні Ірина була штурмовиком з медичною сумкою.

«Мені подобалось, що перебуваючи там, зі своєю групою, мені ніколи не доводилось доводити, що я сильна – копати окопи, тягати бойові комплекти, носити РПГ. Не потрібно було ро-

бити із себе чоловіка, щоб бути на рівні. Всі були рівнозначні в команді. Кожний робив свою роботу. Якось задала питання командирю: «Навіщо вам жінка в бою?» і він відповів: «Ну, ви сміливіші, я би в житті не вискочив із окопу на крик «в нас 300-тий», та не їздив, як ви на простріляних тачках по дорогах між фугасами, де кожна зеленка стріляє». Також завдяки вам, ми не звіріємо під адреналіном в бою, розуміючи, що є ви, і що ми група, і що за вами треба наглядати». Думаю, що всю цю гендерну нісенітницю придумати могли тільки цивільні, на війні її нема».

З лютого 2015 р. Ірина закінчила медичні курси та стала медиком інструктором з міжнародним сертифікатом. На сьогоднішній день вона вчить молодь на різних полігонах та є інструктором у новій поліції. На виставці представлений манікюрний набір, який був пошкоджений під час мінометного обстрілу [16].

Немає точної дати зародження волонтерського руху в Україні та формування його у волонтерські організації. Приблизним періодом створення розгалуженої системи допомоги армії можна вважати період травня-червня 2014 р. з початком війни на Сході України. На виставці експонується прапор України, який знаходився в Луганській комендатурі невизнаної Луганської Народної Республіки (ЛНР), яка розміщувалась в приміщенні Жовтневої районної ради м. Луганськ. Із комендатури прапор був вивезений волонтерами Олександром та Вікторією Кононовими, які

перебували в полоні у бойовиків з 22 липня по 28 жовтня 2014 р. Олександр інвалід, який втратив руку та ногу, тому як полонений не залучався до робіт. Вікторія працювала прибиральницею і, побачивши прапор України, що лежав на підлозі при вході в комендатуру та слугував ганчіркою для витирання ніг, заховала його у підвальному приміщенні, де перебували полонені. 28 жовтня 2014 р. у м. Щастя під час обміну полонених між Україною та ЛНР, Вікторія та Олександр опинилися на волі [17].

Наступна історія присвячена волонтеру та добровольцю Олександру Кікіну, який з самого початку війни розпочав волонтерську діяльність – возив на фронт продукти, одяг, бронезилети. За це отримав позивний «Спонсор». В 2014 р. під час розвезення необхідних речей українським бійцям він приїхав на блокпост 3-а під Слов'янськом, на якому несли службу бійці 95-ої аеромобільної бригади. Побачивши, що людей катастрофічно не вистачає вирішив залишитись. «Спонсор» спочатку допомагав на кухні, але з часом став до міномету і виконував військові обов'язки на рівні з іншими бійцями. 28 червня 2014 р. на блокпост потрапила ворожа міна. Троє бійців загинуло, а двоє було поранено. Олександр отримав дуже важкі поранення ніг та численні опіки. Ліву ногу лікарі були змушені ампутувати, а праву вдалося врятувати. Три мі-

сяці Олександр був прикутий до ліжка і завдяки підтримці небайдужих людей пройшов курс лікування в Ізраїлі. Більше року він добивався отримання статусу учасника бойових дій та інваліда війни. Наразі Олександр допомагає іншим бійцям у важкій боротьбі з державним апаратом за право отримати статус учасника бойових дій. В експозиції представлений обгорівший чохол від фотоапарату, який був з ним, коли його поранило та осколки видалені лікарями з його ноги.

Розглянуті історії ще раз підтверджують, що українці – нація героїв.

Національне-патріотичне виховання є пріоритетним серед завдань виховної роботи молоді задля відродження в Україні духу патріотизму, стійкої громадянської позиції, ціннісних орієнтацій громадянина-патріота нашої держави. Виставковий проект «Історії з війни» є нетиповим та неklasичним у експозиційному просторі Національного музею історії України. Фактично, висвітлені особисті історії з війни представлені більше емоційною складовою, залишаючи на другому плані хронологічну та причинно-наслідкову сторону сьогоденної війни. Нестандартний концептуальний підхід та художнє рішення роблять виставку цікавою у візуальному сприйнятті, концентрація на окремих людських долях дозволяє подивитись на війну з різних сторін різних особистостей.

Джерела та література

1. Постанова Верховної Ради України «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12.05.2015 р. № 373-VIII. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/373-19>.
2. Крук О. І. Розвиток музейної справи в Україні (кін. 1950-х – 1980-ті рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / О.І. Крук; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2000. – 20 с.
3. Солодова В. В. Формування та розвиток документальних колекцій у складі фондів одеських музеїв (1825–2003 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.10 / В.В. Солодова; Держ. ком. арх. України. Укр. НДІ архів. справи та документознавства. – К., 2006. – 19 с.
4. Ковальчук Є. І. Формування фонду сакрального мистецтва у Волинському краєзнавчому музеї (1929–2009 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 26.00.05 / Є. І. Ковальчук; Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк, 2010. – 20 с.
5. Величко Т. В. Етнографічне музейництво Півдня України: історична та регіональна своєрідність, сучасні тенденції: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / Т.В. Величко; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. – К., 2009. – 20 с.
6. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні / Р. В. Маньковська; НАН України. Ін-т історії України. – К., 2000. – 140 с.
7. Сом-Сердюкова О. М. Сучасний музей України: зміст – форма / О. М. Сом-Сердюкова // Магістеріум. – 2005. – Вип. 19. – С. 51-54.
8. Національний музей історії України: його фундатори та колекції: Темат. зб. наук. пр. / ред.: Н. Г. Ковтанюк; Нац. музей історії України. – К.: ТОВ «ІІ, Лтд», 1999. – 176 с.
9. Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті / ред.: Н. Ковтанюк. – К.: Мистецтво, 2009. – 208 с.
10. Національний музей історії України (далі НМІУ). – Колекційний опис № 876. – Антитерористична операція на Сході України. –Т. 1-2.

11. НМІУ. – Військова куртка. Належала Гольченко І. І. (1996-2015 рр.), доброволець полку «Азов». Німеччина. 1997 р. – Т-9763.

12. Доброволець Сашко Чуб: «Протягом трьох діб в аеропорту ми «святкували» День народження Путіна» [електронний ресурс] // Цензор.нет. – 03.12.2014. – Режим доступу: http://censor.net.ua/resonance/313380/dobrovolets_sashko_chub_protyagom_troh_db_v_aeroportu_mi_svyatkuvali_den_narodjennya_putna

13. НМІУ. – Чобіт бійця добровольчого українського корпусу «Правий сектор» Чуба О. Румунія, 2014 р. – Шк-446.

14. Ясінська В. Розвідник 95-ої бригади Іван Трємбовецький: як ми виходимо з Дебальцево. – [електронний ресурс] // Цензор. нет. – 23.07.2015. – Режим доступу: http://censor.net.ua/resonance/341668/razvedchik_95oyi_brigady_ivan_trembovetskiyi_kak_my_vyhodili_iz_debaltsevo

15. Там само.

16. НМІУ. – Манікюрний набір з осколком. Належав добровольцю з батальйону «Айдар» – «Дамі». – ТKB-17754.

17. НМІУ. – Прапор України з Жовтневої районної ради м. Луганська. Україна, 2000-ні рр. – Т- 9733.

References:

1. Postanova Verhovnoy Rady Ukrainy «Pro vshanuvanja geroiv ATO ta vdoskonalenja natsionalno-patriotynogo vyhovanja ditey ta molodi» vid 12.05.2015 р. № 373-VIII. [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On honoring the heroes of ATO and improving national-patriotic education of children and youth people»]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/373-19> [in Ukrainian].

2. Kruk O. I. (2000) Rozvytok muzeynoy spravy v Ukrainy (kin. 1950-h – 1980-ti rr.) [The development of museums in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv NU [in Ukrainian].

3. Solodova V.V. (2006) Formuvanya ta rozvytok dokumentalnih kolektsiy u skladi fondiv odeskih muzeiv (1825–2003 rr.) [Formation and development of documentary collections in the composition of the Odessa Museum]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv SRIAD [in Ukrainian].

4. Kovalchuk E.I. (2010) Formuvanja fondu sakralnogo mustetstva u Volynskomu kraeznavtomu muzei. (1929–2009 rr.) [Formation fund sacred art in Volyn regional museum] Volyn NU [in Ukrainian].

5. Velytschko T.V. (2009) Etnografitsne muzeunutstvo Pivdnja Ukrainy: istorythna ta regionalna svoeridnist, suthasni tendentsii. [Ethnographic Museum of Southern Ukraine: historical and regional characteristics, current trends] Kyiv Ins-t of Art Studies, Folklore and Ethnology [in Ukrainian].

6. Mankovskaya R.V. (2000) Muzeynitstvo v Ukraini [Activities of Ukraine museums] Kyiv Institute of history [in Ukrainian].

7. Som – Serdykova O.M. (2005) Sutchasnyi muzey Ukrainy: zmist – forma [Contemporary Museum in Ukraine: content – form] *Magisterium*, 19, 51-54 [in Ukrainian].

8. Kovtanyuk N.G (Eds) (1999) Natsionalnuy muzey istorii Ukrainy: yogo fundatory ta kolektsii [The National Museum of the history of Ukraine: founders and collections] *Collection of papers* Kyiv: III, LTD [in Ukrainian].

9. Kovtanyuk N.G (Eds) (2009) Natsionalnuy muzey istorii Ukrainy. Skerbnitsya istorsthoj pam'yati [The National Museum of the history of Ukraine. Treasury

of historical memory] Kyiv: Mustetstvo [in Ukrainian].

10. The National Museum of the history of Ukraine. Antyterrorystychna operatsiya na Shody Ukrainy [Anti-terrorist operation in eastern Ukraine] Collection description T.1-2 Kyiv: [in Ukrainian].

11. The National Museum of the history of Ukraine. Viyskova kurtka. Nalezala Goltchenko I.I (1996-2015 rr.) T-9763 Military jacket. Belonged Goltchenko I.I [in Ukrainian].

12. Dobrovolets Saschko Chub: Protyagom troh dib v aeroportu my «svjatkuvalu» den narodjenja Putina [Volunteer Saschko Chub: For three days at the airport we «celebrated» Putin's birthday]. Retrieved from http://censor.net.ua/resonance/313380/dobrovolets_sashko_chub_protyagom_troh_db_v_aeroportu_mi_svyatkuvali_den_narodjennya_putna [in Ukrainian].

13. The National Museum of the history of Ukraine. Chobit biytsya dobrovolchogo ukraintskogo korpusu «Prawy Sektor» Chuba O. Boot Ukrainian soldier volunteer corps «Right Sector» Chub O. Sch – 446 [in Ukrainian].

14. Yasinska V. Rozvidnyk 95-oi brychady Ivan Trembovetskiy: Yak mu vychodyly z Debaltsevo. Scout 95th Brigade Trembovetskiy Ivan: how we went out from Debaltsevo. Retrieved from http://censor.net.ua/resonance/341668/razvedchik_95oyi_brigady_ivan_trembovetskiyi_kak_my_vyhodili_iz_debaltsevo[in Ukrainian].

15. Yasinska V. Rozvidnyk 95-oi brychady Ivan Trembovetskiy: Yak mu vychodyly z Debaltsevo. Scout 95th Brigade Trembovetskiy Ivan: how we went out from Debaltsevo. Retrieved from http://censor.net.ua/resonance/341668/razvedchik_95oyi_brigady_ivan_trembovetskiyi_kak_my_vyhodili_iz_debaltsevo[in Ukrainian].

16. The National Museum of the history of Ukraine. Manikyurniy nabir z oskolkom. Nalezav dobrovoltsyu z batalyonu «Aydar» - «Dami» – TKB-17754. [Manicure set with shrapnel. Belonged volunteers Battalion «Aydar» – «Lady»] [in Ukrainian].

17. The National Museum of the history of Ukraine. Prapor Ukrainy z Zovtnevoi rayonoy rady m. Lugansk T- 9733. [Flag of Ukraine from October District Council. Lugansk.] [in Ukrainian].